

L'OBSERVACIÓ FOTOGRÀFICA DEL PAISATGE. UNA EINA PER A L'ESTUDI, LA DIVULGACIÓ I LA SENSIBILITZACIÓ

Jaume Gual
Geògraf i fotògraf

Des de fa gairebé dos anys, estic treballant en projectes que tenen com objecte la fotografia i la refotografia del paisatge. Vaig encetar la tasca quan, amb motiu de la reedició d'un antic sobre les façanes de botigues de Palma,¹ fotografiades a principis dels anys vuitanta, vaig creure oportú mostrar el pas del temps sobre aquests elements tan singulars del paisatge quotidià, i afegir-hi la fotografia del mateix lloc amb data de 2007 (*Botigues de Palma, un abans i un després*. 2007).

L'edició es va esgotar en poc temps i l'exposició de les fotografies amb l'abans i el després va tenir una bona acollida per part del públic.

El geògraf xinès Yi-Fu Tuan² va donar el nom de *topofília* als vincles afectius que estableix l'ésser humà amb el seu entorn, en definitiva, amb el seu paisatge, i puc donar fe que, amb aquest treball, em vaig adonar de la importància que per a la gent tenen els espais en què ha viscut. Tot plegat em va fer reflexionar sobre l'oportunitat de documentar el nostre entorn, la nostra vida quotidiana, el nostre paisatge.

Poc després, vaig començar a treballar en un projecte³ que pren com a referència una col·lecció de dibuixos de paisatge de Mallorca realitzats per Rafael Isasi a principis del segle XX.⁴ Es tracta d'uns dibuixos realitzats amb gran minuciositat i que descriuen gairebé tots els àmbits de l'illa: costa,

¹ Jaume Gual (1986), *Façanes de botigues de Palma*, Barcelona: Palma, Ajuntament.

² Yi-Fu Tuan (2007), *Topofília*, [Barcelona], Melusina.

³ Jaume Gual (2008), *La transformation du paysage a Majorque (1904-2008)*. Presentat al col·loqui europeu «L'observation photographique au service des politiques du paysage», París. Aquest projecte està en procés de realització.

⁴ Rafael Isasi Ransome (?-1948), coronel de l'exèrcit, investigador destacat en el camp de l'arqueologia. La seva qualitat com a dibuixant excepcional li va permetre recollir una gran quantitat de material gràfic que té, avui, un valor documental enorme.

interior, muntanya, pobles... La meua intenció era, en un principi, fer-ne una selecció i fotografiar el mateix indret justament ara, cent anys després, amb la idea que qualcú fes el mateix d'aquí a cent anys.

Mallorca ha sofert un procés d'urbanització accelerat aquests darrers seixanta anys. El desembarcament del turisme de masses ha modificat radicalment l'entorn. El canvi de model econòmic ha tingut un gran impacte en el territori i en la relació que els habitants i els visitants tenim amb aquest territori.

De cop, els dibuixos d'Isasi em presentaven una Mallorca inèdita, molt anterior a l'arribada del fenomen turístic. Va ser en aquell moment que vaig començar a pensar en la idea de la creació d'un centre de documentació del paisatge allà on tinguessin cabuda totes les formes de representació gràfica del territori illenc al llarg de la història (pintura, dibuix, gravat, fotografia). Es tractaria de digitalitzar tot el material al qual es pogués tenir accés, documentar-lo i crear una base de dades. Paral·lelament, s'haurien d'anar fent sèries fotogràfiques a partir d'aquests documents per poder apreciar els canvis produïts en el paisatge.

Una altra tasca hauria de ser la posada en marxa d'itineraris fotogràfics⁵ per tal d'aconseguir, amb el pas del temps, sèries fotogràfiques que ens mostrarien l'evolució del paisatge.

D'aquesta manera es crearia un arxiu que podria ser utilitzat per investigadors de tots els àmbits, des de la geografia, la història o la biologia, passant per l'urbanisme, l'arquitectura o l'enginyeria, així com per l'Administració pública i els mitjans de comunicació.

Però no només això. Aquest material gràfic serviria, sobretot, per a crear projectes de sensibilització per tal, com diu Riccardo Priore, d'educar i conscienciar la població sobre els valors del paisatge i les transformacions que pateix.⁶

⁵ Un itinerari fotogràfic és un projecte d'observació fotogràfica del territori que es basa en la delimitació d'un espai determinat sobre el qual s'estableixen uns punts de vista des dels quals es fotografiarà el paisatge, a intervals regulars i mantenint el mateix enquadrament, per tal de tenir una successió d'imatges que, amb el pas del temps, permetran la seva comparació i, a partir d'aquí, l'anàlisi dels canvis que hagin tingut lloc.

Aquest itinerari està dirigit per un grup de professionals, entre els quals hi ha un fotògraf, que és qui proposa les imatges i qui realitza la fotografia i la refotografia del paisatge. Cada fotografia va acompanyada d'una fitxa en la qual es recullen totes les dades referents a la imatge: coordenades, localització i croquis, càmera, format, data i hora, observacions, etc.

Les sèries fotogràfiques ens donaran, amb el temps, una visió estroboscòpica d'un mateix lloc, és a dir, es congelaran instants d'un mateix paisatge al llarg dels anys, de manera que podrem veure'n l'evolució. D'aquesta manera poden aportar una mirada incisiva sobre les contradiccions i les ruptures del paisatge i poden ajudar a prendre les mesures de correcció necessàries.

⁶ Riccardo Priore (2002), *Derecho al paisaje, derecho del paisaje*, Paisaje y ordenación del territorio, Consejería de Obras Públicas y transportes, Junta de Andalucía-Fundación Duques de Soria.

La visió del paisatge que teníem i la seva comparació amb el que tenim ens portarà, sens dubte, a una reflexió sobre quin paisatge volem per al futur.

Tot això entronca perfectament amb el que la Convenció Europea del Paisatge proposa en el seu document de 2000, al qual es va adherir el Consell de Mallorca ara fa un any.

Ara bé, la tasca de fotografia i refotografia del territori, per ser útil, s'ha de fer amb rigor i regularitat. És aquesta una labor lenta i meticulosa que cal fer amb mètode i d'una manera sistemàtica.

Ja no som a temps a documentar el que hi havia el 2008, però sí que es pot fotografiar el que hi ha ara i els propers anys. Cal pensar, doncs, en una feina a llarg termini que convé començar al més aviat millor.